

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ขึ้นอยู่กับความสามารถของประชากรที่มีคุณภาพ ซึ่งประชากรจะมีคุณภาพก็ต้องได้รับการเอาใจใส่ต่อการเจริญเติบโตตั้งแต่ปฏิสนธิเป็นต้นไป โดยเฉพาะด้านโภชนาการ เพราะโภชนาการของทารกในครรภ์มีผลกระทบมาจากโภชนาการของมารดา กล่าวคือ หากมารดามีภาวะทุพโภชนาการ ก็อาจมีผลทำให้ทารกมีน้ำหนักน้อยหรือตายคลอด และภายหลังจากคลอดแล้วทารกยังต้องได้รับการดูแล เรื่องโภชนาการต่อไปอีก การดูแล เรื่องการให้อาหารทารกตั้งแต่แรกเกิดจะเป็นรากฐานและการเริ่มต้นที่สำคัญของสุขภาพเด็ก การให้อาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทารกในการเจริญเติบโตทั้งทางกายและสมอง มีสุขภาพกายและจิตที่สมบูรณ์แข็งแรง ตลอดจนลดอัตราการป่วยของทารกทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้

วัยทารกเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์ ถ้าทารกได้รับการวางรากฐานที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพแล้ว จะเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์แข็งแรง เป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ อาหารแต่ละประเภทที่เหมาะสมสำหรับคนแต่ละวัย ในทารก อาหารที่ดีที่สุดสำหรับทารกคือ "นมมารดา" ที่ธรรมชาติได้จัดเตรียมไว้ให้ตั้งแต่ทารกยังอยู่ในครรภ์มารดา นมมีอาหารทดแทนชนิดใดจะมีคุณสมบัติและคุณภาพหักเหได้ ทั้งนี้ เพราะนมมารดา เป็นอาหารที่มีคุณค่าของสารอาหารอย่างครบถ้วน มีสัดส่วนที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของทารก เนื่องจากย่อยง่าย สะอาด ปราศจากเชื้อโรค มีอุณหภูมิที่พอเหมาะ นมทำให้เกิดภูมิคุ้มกันโรค นมเป็นกรดอ่อนและมีภูมิคุ้มกันโรคหลายชนิด โดยเฉพาะโรคท้องเดิน

รัฐบาลไทยเห็นความสำคัญในการส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา จึงได้บรรจุเรื่องการรณรงค์ส่งเสริม เรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาไว้ในนโยบายอาหารและโภชนาการแห่งชาติ ความแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 กองอนามัยครอบครัว และกองโภชนาการ กรมอนามัย จึงให้มีโครงการรณรงค์ส่งเสริมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาไว้เป็นโครงการหนึ่งของงานส่งเสริมสุขภาพ และยักำ เนินการต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (กองอนามัยครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข, 2528) ดังนั้นจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่มารดาควรใช้น้ำนมตนเองเลี้ยงทารก

ในปัจจุบัน แนวโน้มการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาลดลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองของจังหวัดมีจำนวนลดลงมากกว่าชนบท (เพ็ญศรี กาญจนบุรีติและสาคร ธนมิตร, มิถุนายน 1979) ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าในระยะแรกเกิดมีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 75 ต่อมาในระยะเดือนแรกลดลงเหลือร้อยละ 46 และในช่วง 1-6 เดือนคงเหลือเพียงร้อยละ 34 เท่านั้น

แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวไทยมีสภาพที่แปรเปลี่ยนไปมาก ความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและสังคมบีบบังคับให้ต้องทำงานเพื่อหารายได้จุนเจือครอบครัวของสตรีกลายเป็นสิ่งจำเป็น และมีลักษณะทั้งถึงลูกและถึงคนให้ สตรีหรือมารดาต้องออกจากบ้านไปทำงาน ซึ่งมีเป็นงานที่มารดาไม่สามารถจะเลี้ยงบุตรไปพร้อมกันได้ ทั้งสภาพสังคมก็ไม่อำนวยความสะดวกให้มารดาออกจากงานหรือลางานชั่วคราว เพื่อดูแลบุตรในช่วงที่ยังนมเข้าจริง เรียน ด้วยเหตุนี้มารดาจึงต้องห่างบุตรซึ่งต่างกับสังคมชนบทในประเทศที่พัฒนาแล้ว สถานที่ทำงานของมารดามีความยืดหยุ่นมากกว่า มารดาสามารถทำงานไปด้วยและสามารถอยู่ใกล้กับบุตรหรือมา กับได้ด้วย (Azumi, 1981) สำหรับประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานว่า (2537) พุทธศักราช 2535 มีหญิงสมรสแล้วทำงานนอกบ้านในเขตเทศบาล ร้อยละ 61.34 นอกเขตเทศบาล ร้อยละ 87.70 อีกทั้งในปัจจุบันวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีด้านการผลิตนมผสมสำหรับทารกมีความก้าวหน้ามากขึ้นและบริษัทผู้ผลิตนมผสมยังมีวิสัยทัศน์และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์นมในรูปแบบต่างๆ เพื่อชักจูงให้เกิดความนิยมในผลิตภัณฑ์ของบริษัททั้งทางตรงและทางอ้อม (Latham, Micheal, 1976)

นอกจากนี้มารดาบางคนไม่สามารถเลี้ยงบุตรด้วยน้ำนมตนเอง เพราะมีข้อจำกัดคือสุขภาพไม่ดี หัวนมแตก เต้านมอักเสบ (โกรลิตซ์ คันทิสิรินทร์, 2522)

การที่มีจำนวนมารดาเปลี่ยนมาใช้นมผสมเลี้ยงทารกมากขึ้นนี้พบว่า เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการเกิดปัญหาทุพโภชนาการในทารก โดยเฉพาะเชคซุมชนแออัดและเชคชนบท ทั้งนี้เนื่องจากความไม่รู้แม่ เข้าใจในการเลือกซื้อและให้นมที่ เหมาะสมกับทารก เพื่อทดแทนนมแม่ ดังนั้นจึงพบว่ามารดาจำนวนมากที่ใช้นมชันทหวานเลี้ยงทารกเพราะราคาถูก หาซื้อง่าย สะดวกต่อการเก็บรักษา แต่นมชันทหวาน เป็นนมที่แม่ ไม่เหมาะสมสำหรับใช้เลี้ยงทารก เนื่องจากส่วนประกอบในนมชันทหวานเป็นน้ำตาลสูงถึง 42.47% และมีสารอาหารประเภทโปรตีน วิตามิน และเกลือแร่ที่จำเป็นสำหรับทารกไม่เพียงพอ นอกจากนี้ ในกรณีที่มีมารดาใช้นมผสมในสัดส่วนที่แม่ ไม่เหมาะสม เช่น เค็ม น้ำมากเกินไปหาให้แม่จืดจางเพื่อความประหยัด เพราะนมผสมที่แม่มีราคาแพง ก็ เป็นเหตุให้ทารกได้รับพลังงานและสารอาหารที่ต่ำกว่าความต้องการของร่างกาย และยังมีมารดาบางรายขาดความรู้เรื่องความสะอาดของน้ำที่ผสม ความสะอาดของขวดนม และวิธีการเตรียมนม ทำให้ทารกมีโอกาสติดเชื้อและเกิดโรคอุจจาระร่วงได้ กล่าวไปแล้ว หากมีการติดเชื้อโรคอาจทวีความรุนแรงจนเป็นสาเหตุให้ถึงแก่ความตายได้ (ภารตี เค็มเจริญ, 2524)

จากการศึกษาอิทธิพลของการใช้นมมารดาเลี้ยงทารกที่มีต่ออัตราการป่วยและการตายของทารกพบว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาจะช่วยลดอัตราการป่วยและตายของทารก (Wray, 1979) นอกจากนี้ นักวิชาการทางการแพทย์ยืนยันว่า นมมารดาเป็นนมที่ดีที่สุดสำหรับทารกในระยะ 6 เดือนแรก โดยแม่จำเป็นต้องให้อาหารอื่นใดแก่ทารก มารดาที่มีสุขภาพดีสามารถให้น้ำนมได้วันละ 850 ลบ.ซม. ในระยะ 6 เดือนแรกหลังคลอด และหลังจากนั้นปริมาณของนมมารดาจะลดลง ส่วนในด้านคุณภาพของนมมารดาพบว่าการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แม้ว่ามารดาจะอยู่ในภาวะใดก็ตาม (โกรลิตซ์ คันทิสิรินทร์, 2525) ในด้านเศรษฐกิจพบว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาจะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้ถึงเกือบ 1 ใน 4 ของผู้มีรายได้น้อย และมากกว่า 60% ของรายได้ในผู้มีรายได้น้อย การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดายังมีผลดีสำหรับผู้ เป็นมารดาคือ ทาให้แม่ อ้วนและมดลูกเข้าอู่เร็วขึ้น และยังเชื่อว่ามีส่วนทาให้ประจำเดือนครั้งแรกภายหลังคลอดมาช้ากว่า

มารดาที่ม่ได้เห็นมลูก เป็นเหตุให้บางประเทศ เชื่อว่าช่วยในการคุมกำเนิดได้ แต่วงการแพทย์ยังไม่ยอมรับในเรื่องนี้ว่าได้ผลเต็มที่ (ฟรลิทธิ คันดิครินทร์, 2523)

ด้วยข้อมูลและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นได้ว่านมมารดามีประโยชน์ต่อทั้งตัวมารดาและทารก รวมทั้งต่อเศรษฐกิจอีกด้วย หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนได้มีการณรงค์ส่งเสริมให้มารดาเลี้ยงบุตรด้วยตนเองมากขึ้น แต่จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในปัจจุบันแนวโน้มการเลี้ยงทารกด้วยน้ำนมมารดาลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพมหานครและเขตเมืองของจังหวัดมีจำนวนลดลงมากกว่าเขตชนบท นอกจากนี้ ยังพบว่าระยะเวลาในการให้นมแก่ทารกยังสั้นลงด้วย จากรายงานการสำรวจสภาวะการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในประเทศไทยพบว่า เด็กในชนบทอายุเฉลี่ยเมื่อหย่านมลดลงจาก 22.4 เดือนในปี พ.ศ.2512 เหลือเพียง 17.5 เดือนในปีพ.ศ.2522 และเด็กในเขตเมืองลดลงจาก 12.9 เดือนในปี พ.ศ.2513 เหลือเพียง 9.0 เดือนในปี พ.ศ.2522 นอกจากนี้ อายุเฉลี่ยในการหย่านมของบุตรในปี พ.ศ.2522 เขตชนบทเท่ากับ17.1 เดือนและเพียง 8.5 เดือนในเขตเมือง เพ็ญศรี กาญจนัญจิติกและสาคร ธนมิตร (2522) ได้ศึกษาในเขตกรุงเทพฯ พบว่าในระยะแรกเกิดมีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 75 ต่อมาในระยะเดือนแรกลดลงเหลือร้อยละ 46 และในช่วง 1-6 เดือน คงเหลือร้อยละ34 เท่านั้น

ฟรลิทธิ คำนวณศิลป์ และคณะ (2535) สำรวจสภาวะการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในประเทศไทย พบว่า ปริมาณการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาลดลง จากการศึกษาของสมชาย คุรงค์เดชและคณะ (2527) ซึ่งได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการให้อาหารทารกในเขตชุมชนเมืองของกรุงเทพฯ จำนวน 1,454 คน พบว่ามารดาส่วนมาก(ประมาณร้อยละ 90)จะเริ่มให้บุตรกินนมตนเองขณะที่อยู่โรงพยาบาล แต่จะลดลงเหลือร้อยละ 40 ขณะที่ออกจากโรงพยาบาลและลดลงเหลือร้อยละ 20 ภายใน 1 เดือนแรก คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดีได้ศึกษาข้อมูลลักษณะโภชนาการและการเลี้ยงดูทารกด้วยนมมารดาในเขต กทม. ในแหล่งเสื่อมทราม (บ้านนงคศิลา คลองเปรมประชากร ตลาดบัวขาว และมักสัน) ในปี พ.ศ.2514 พบว่ามีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะแรกเกิดร้อยละ 75 แต่ภายในระยะเดือนแรก อัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาก็ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 46 และเมื่อเด็กอายุ 1-6 เดือน, 7-12 เดือน และ 13-24 เดือนนั้นอัตราลดลงเหลือร้อยละ

34, 26 และ 6 ตามลำดับ

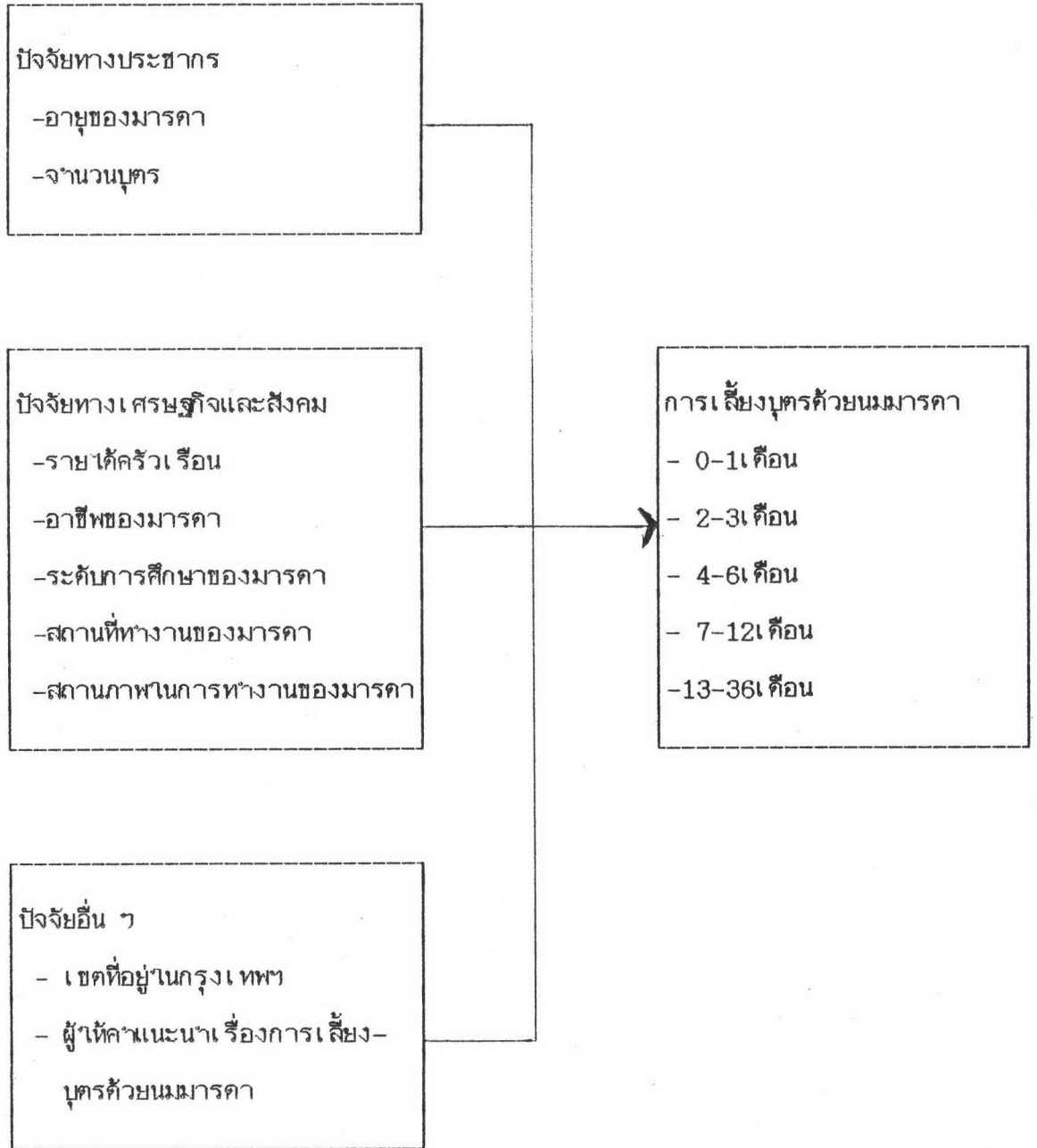
กรอบแนวคิด

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้นำปัจจัยทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง มาสร้างเป็นกรอบแนวคิด โดยมุ่งเน้นศึกษาและพิสูจน์หาความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆที่น่าจะมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ได้แก่ อายุ จำนวนบุตร การศึกษา อาชีพ สถานที่ทำงาน สถานภาพการทำงาน รายได้ครัวเรือน ผู้ให้คำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา และเขตที่อยู่ ซึ่งสามารถสร้างเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาโดยพิจารณาตามระยะเวลาการเลี้ยงดู
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่มีอิทธิพลกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นมแม่ เป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุดในการเลี้ยงทารก ธรรมชาติได้จัดเตรียมอาหารที่มีคุณภาพที่ดีที่สุดแก่ทารกโดยที่มารดาไม่ต้องเสียเวลาปรุงแต่งอาหารให้แก่ทารกในระยะหลังคลอด ซึ่งมารดาควรได้รับการพักผ่อน เพราะเสียพลังงานไปมากขณะคลอดลูก สมัยก่อนถึงแม้ผู้เป็นมารดาจะไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองได้ก็ต้องมี "นมแม่" คือ ลูกจะไปขอกินนมจากหญิงหลังคลอดคนอื่นที่อยู่ในระยะให้นมลูก เพราะแต่เดิมคนเรายังเชื่อว่า นมคนเหมาะสมที่จะเลี้ยงลูกคน ส่วนนมวัวก็เหมาะสมที่จะใช้เลี้ยงลูกวัว แต่ต่อมาเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้รับการพัฒนามากขึ้น จึงได้มีผู้คิดแบลงนมวัวมาใช้ในการเลี้ยงทารก โดยดัดแปลงให้มีคุณภาพใกล้เคียงนมแม่ มีการโฆษณาถึงคุณภาพและสรรพคุณว่าเหมาะสมอย่างยิ่งทั้งต่อลูกและแม่ ในกรณีที่แม่ไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมตนเอง หรือมีภาระในค่านางานอาชีพ อย่างไรก็ตามในทศวรรษที่ผ่านมา นีร์ฐบาลและองค์การระหว่างประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากขึ้น จึงได้มีการรณรงค์ให้มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ซึ่งก็ได้ผลดีโดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนในประเทศที่กำลังพัฒนา นีร์ฐบาลก็ได้พยายามรณรงค์ให้มีการใช้นมแม่เลี้ยงทารกมากขึ้น เช่น นีร์ฐบาลของประเทศศรีลังกา มีมาตรการรณรงค์ห้ามโฆษณานมผสมและผลิตภัณฑ์ของนมผสม เพื่อให้แม่หันกลับมาให้ความสนใจต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมตนเอง (UNICEF, 1985) เป็นต้น

ความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

จากการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับโภชนาการของเด็กไทย พอสรุปได้ว่าภาวะทุพโภชนาการเป็นปัญหาสำคัญและสำคัญในวัยทารกและวัยก่อนเรียน มีสาเหตุมาจากการขาดสารอาหารจำเป็นคือ วิตามิน และได้มีการสำรวจพบว่าอัตราการตายของทารกในประเทศไทยตามรายงานของกระทรวงสาธารณสุขปี 2527 พบว่ามีอัตราการตายเฉลี่ยเท่ากับ 40.95 ต่ออัตราเกิดมีชีวิต 1,000 คน (The National Academy of Science, 2527) และภาวะทุพโภชนาการในเด็กวัยก่อนเรียนโดยเฉลี่ยเป็นภาวะพร่องโภชนาการระดับหนึ่ง ร้อยละ 28.53 ระดับสอง ร้อยละ 5.9 ระดับสาม ร้อยละ 0.8 (กองโภชนาการ กระทรวงสาธารณสุข, 2528) ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตราการตายและภาวะทุพโภชนาการของทารกและเด็กวัยก่อนเรียนค่อนข้างสูง อันเป็นปัญหาในการพัฒนาประเทศในอนาคต เพราะคุณภาพของประชากรจะขึ้นอยู่กับคุณภาพทางกายและสมอง สาเหตุส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นก็คือการเจ็บป่วยบ่อย โดยเฉพาะโรคขาดอาหารวิตามินและแคลอรี อันมีสาเหตุมาจากไม่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาแต่ใช้นมชันทหวานและนมผสมแทน จากการศึกษาของนวลจันทร์ แก้วทับทิม (2518) ศึกษาร่วมภาวะทุพโภชนาการที่บุตรมารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช, จุฬาลงกรณ์, รามาธิบดี จำนวน 120 คน พบว่าร้อยละ 16.6 เท่านั้นที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ร้อยละ 53.3 เลี้ยงด้วยนมชันทหวาน และพบว่าอัตราป่วยของทารกที่เลี้ยงด้วยนมชันทหวานจะสูงกว่าเลี้ยงด้วยนมมารดาถึง 3.2 เท่า แม้ว่าอายุ 19-24 เดือน นี้นมมารดายังมีปริมาณถึง 200 มล. ต่อวัน และให้วิตามิน 2.4 กรัมต่อวัน ให้พลังงาน 140 แคลอรีต่อวัน (โกรลิตซ์ ดันดีซิรินทร์, 2522) ซึ่งถือว่าเป็นประหยชน์ต่อทารก โดยเฉพาะในชนบทที่อาจได้รับสารอาหารอื่นไม่เพียงพอ นมมารดาก็ยังเป็นอาหารเสริมคุณค่าวิตามินและพลังงานให้กับเด็กทารกและเด็กวัยก่อนเรียนได้อีกด้วย

จากการศึกษาของคนที่มีบุคลิกภาพบกพร่อง พวกที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ พวกที่ประกอบอาชีพไม่สุจริต ตลอดจนพวกอาชญากรนั้น พบว่า ปัญหาส่วนหนึ่งเริ่มแรกจากวัยเด็ก เลิกที่ถูกทอดทิ้ง เด็กเหล่านี้ไม่มีความผูกพันใกล้ชิดกับแม่ ขาดความสัมพันธ์ที่ดีตั้งแต่วัยทารกเด็กจะอยู่ในสภาพขาดอาหาร สุขภาพอนามัยไม่ดี เป็นโรคติดเชื้อบ่อย หงอยเหงา เมื่อเติบโตขึ้นจะเป็นคนไร้น้ำใจ ไร้น้ำใจ บางรายเด็กอาจจะโดนการกระทำทารุณ หรือรุนแรงจากพ่อแม่ก็จะยิ่งทำให้เขาเติบโตขึ้นมอง

แรกในแง่ร้าย และขาดความไว้วางใจต่อบุคคลอื่น การศึกษาโดยละเอียดลงไปแล้วพบว่าในบุคคลกลุ่มนี้ขาดสัมพันธ์ที่ดี และใกล้ชิดกับแม่มาแต่เด็ก ไม่เคยสร้างความผูกพันกันมาเลยหรือมีพันธะผูกพันล้มเหลวแต่วัยทารก

การศึกษาในระยะหลังๆ โดยเฉพาะ 10 กว่าปีมานี้ จึงได้ให้ความสำคัญและย้ำกันมาก ถึงการสนับสนุนส่งเสริมความผูกพันระหว่างแม่และลูก ตั้งแต่ระยะแรกคลอด ซึ่งจะเป็นฐานป้องกันปัญหาต่างกล่าวได้ เพราะแม่จะให้ความรัก ดูแลลูก ได้อย่างอบอุ่นสม่ำเสมอ อันเป็นสิ่งสำคัญมาก ในการพัฒนาทางด้านจิตใจและร่างกายของเด็ก

พันธะผูกพัน (Bonding) ระหว่างแม่และลูกนั้น เกิดได้เร็วมากตั้งแต่แรกคลอดและสามารถจะเร่งให้เกิดได้ด้วยวิธีการที่มีผิวสัมผัสซึ่งกันและกัน จากการใช้กอด การโอบอุ้ม การกอด คุณนม และมีสื่อสัมผัสทางตาจึงมองดูกันในขณะให้นม พันธะเริ่มแรกนั้นจะมาจากแม่ แม่จะเป็นฝ่ายเริ่มมาหูลูก ต่อมาลูกจะค่อยๆ ตอบสนอง เป็นสัมพันธ์ต่อกันและกันและอย่างต่อเนื่อง จนในที่สุดเกิดเป็นอารมณ์ผูกพันกันขึ้น (Attachment)

เนื่องจาก Bonding เกิดได้เร็วมากจากระยะแรกคลอด จึงเข้าใจว่ามีระยะที่ไวต่อการรับรู้ (Sensitive period) ในการเกิดสัมพันธ์นี้ และระยะที่ดีที่สุดคือระยะหลังคลอดความผูกพันที่เกิดขึ้นระหว่างแม่ลูก จะช่วยให้แม่เอาใจใส่ลูกอย่างดี และเกิดความรักสำนึกในหน้าที่ของตนต่อการเลี้ยงลูก ในทางตรงข้าม ถ้าผ่านระยะนี้ไป ความผูกพันและสำนึกต่อกันจะจางไป ยิ่งถ้าทอดทิ้งเด็กเวลาต่อมา ด้วย ความสัมพันธ์ยังไม่เกิด ซึ่งเห็นได้ง่ายจากการเอาเด็กไปให้คนอื่นเลี้ยงแต่วัยทารก เด็กจะผูกพันกับผู้เลี้ยงมากกว่าแม่ของตน

นอกจากนี้ การเห็นบุตรด้วยนมมารคายังเป็นการเสริมสร้างความต้องการพื้นฐานทางด้านจิตใจของทารกให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ ทั้งด้านความรัก (affection) ความมั่นคงทางใจ (security) การเป็นที่ยอมรับ (recognition) ตลอดจนความเป็นตัวของตัวเอง (Independency)

ความต้องการเหล่านี้ ทารกจะได้รับตอบสนองอย่างเหมาะสม ทำให้พัฒนาการทางอารมณ์ บุคลิกภาพและสังคม เป็นไปอย่างสมบูรณ์ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ ท่าน ได้ให้ข้อคิดตรงกันว่า การารเห็นมารดาเป็นการเสริมสร้างการมีสัมพันธภาพต่อบุคคล อันเริ่มจากสัมพันธภาพระหว่างมารดา-ทารก (Klaus, Kennel, 1951; Jones, 1983)

จึงสรุปได้ว่าการเลี้ยงทารกด้วยนมมารดา มีส่วนช่วยเสริมขบวนการผูกพันหรือสัมพันธภาพระหว่างมารดากับบุตร อันจะก่อให้เกิดความไว้วางใจ (trust) อันเป็นพัฒนาการขั้นต่อไปสำหรับ เหตุผลที่พบว่า การเลี้ยงทารกด้วยนมมารดามีคุณประโยชน์ต่อการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างมารดาและบุตรมีดังนี้

การอุคนมมารดาทำให้ผิวหนังทารกได้สัมผัสผิวหนังมารดาโดยตรง ทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น สุขสบาย ชุ่มชื้น มีความสุข ขณะอุคนมมารดา ทารกและมารดาจะสบตากัน (Eye-to-Eye-contact) ความรู้สึกของมารดาและทารกจะถ่ายทอดถึงกันอย่างแนบแน่นใกล้ชิด ความสุขสบายใจจะเกิดแก่ทั้งสองฝ่าย ขณะมารดาอุคนมให้ทารก จะได้รับการกระตุ้นและมีปฏิริยาโต้ตอบทางอารมณ์ได้ดี และเหมาะสม ขณะบุตรอุคนมมีการสัมผัสทางกายอันแนบกระชับ ปากเด็กอุคกระชับหัวนมมารดา หันหน้าเข้าหามารดา เด็กจะได้กลิ่นกายของมารดา เนื่องจากนมมารดามีอุณหภูมิพอเหมาะ ส่วนประกอบและความเข้มข้นจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดตั้งแต่เริ่มให้จนหยดสุดท้าย จึงทำให้ทารกได้รับรสที่ต่างกันออกไป จะพอใจและมีความสุขต่อการอุคนม เด็กที่เลี้ยงด้วยนมมารดาจะเป็นเด็กที่เลี้ยงง่าย ซึ่งจะส่งผลให้เด็กมีจังหวะและแบบฉบับของการรับประทานการนอนและอื่น ๆ สม่าเสมอเมื่อโตขึ้น

จากคุณประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่กล่าวมาแล้วจึงพอสรุปได้ว่า นำนมแม่ เป็นอาหารที่เหมาะสมที่สุดสำหรับใช้เลี้ยงลูก และมีความสำคัญ และจำเป็นที่จะต้องเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ เพราะการเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่มีความสำคัญ ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมต่อแม่และลูก

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ได้มีรายงานวิจัยมากมายที่แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ มากมาย ซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร จิตวิทยาและอื่นๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกัน ดังนั้นในการศึกษาคั้งนี้ จึงได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้โดยหาการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมประชากร

1.1 อายุ

อายุเป็นตัวแปรทางประชากรตัวหนึ่ง ที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา ทั้งนี้เพราะอายุเป็นตัวกำหนดความพร้อมทางสรีระและวุฒิภาวะทางด้านจิตใจ จากการศึกษาของระพีพรรณ หุ่นพานิช (2517) และสุกมาส เศรษฐพงษ์กุล (2523) พบว่าผู้ที่นำได้ทำงานหรือเป็นแม่บ้านมักจะมีอายุน้อย ดังนั้นมารดาในกลุ่มอายุน้อยจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากกว่ามารดาในกลุ่มอายุมาก

Butz and Vanzu (1975) พบว่าในสวีเดน แม่ที่มีบุตรคนแรกอายุน้อย จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากกว่า

สมชาย คุรงค์เดช และคณะ (2520) ได้ศึกษาการวิเคราะห์องค์ประกอบทางนิเวศวิทยาต่อการใช้นมมารดาเลี้ยงทารก โดยเก็บข้อมูลกับกลุ่มมารดาที่คลอดบุตรคนแรกที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 586 คน พบว่ามารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมมารดานานที่สุดอยู่ในช่วงอายุระหว่าง 20-29 ปี

Adair ,Popkin andGuilkey (1993) ศึกษาถึงระยะเวลาของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาที่มีผลต่อบุคลิกภาพ สังคมประชากรและสุขภาพ ในประเทศฟิลิปปินส์พบว่ามารดาที่มีอายุมากจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาที่มีระยะเวลานานกว่ามารดาที่มีอายุน้อย

Benoit and David (1983) ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในประเทศต่าง ๆ พบว่า มารดากลุ่มที่อายุมากจะใช้ระยะเวลาเลี้ยงบุตร

ด้วยนมมารดานานกว่ากลุ่มมารดาอายุน้อย และมักจะเลี้ยงบุตรเพียง 3 เดือนแรกหลังคลอดเท่านั้น
 เอลิมศักดิ์ สุภาพล(2527) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลี้ยงบุตรด้วย
 นมมารดาและนมผสมของมารดา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 1,147 คนที่มีบุตรคนสุดท้าย
 อายุไม่เกิน 12 เดือน พบว่ามารดาที่มีอายุ 21-30 ปี มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่
 มีอายุน้อยกว่า 20 ปี และมารดาที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป และพบว่ามารดาที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไปให้นมให้
 นมตนเอง ให้เหตุผลว่ามีน้ำนมแม่เพียงพอมากที่สุด

นวลตา วันเพ็ญ (2528)ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงลูกของ
 สตรีที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีบุตรคนสุดท้ายอายุ 0-2 ปี จำนวน
 548 คน พบว่ามารดาที่มีอายุ 16-35 ปี และมารดาที่มีอายุมากกว่า 35 ปีมีแบบแผนการเลี้ยงบุตร
 นมแตกต่างกัน

เพ็ญจันทร์ เจริญผล(2528) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการพยาบาล
 ในโรงพยาบาลที่สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่กับการเริ่มและระยะเวลาในการให้นมลูก พบว่า
 มารดาที่มีอายุ 14-20 ปี มีการให้นมลูกนานถึง 6 สัปดาห์หลังคลอดมากที่สุดถึงร้อยละ 78.6 มารดา
 กลุ่มที่มีอายุ 20-25 ปี และกลุ่มที่อายุมากกว่า 25 ปี มีการให้นมตนเองถึง 6 สัปดาห์หลังคลอดเพียง
 ร้อยละ 48.8 และ 23.4 ตามลำดับ

Marini(1984),Hofferth and Moore(1979),Senanayake(1991)
 พบว่าสตรีที่มีบุตรคนล่าสุดเมื่ออายุน้อย น่าจะเลี้ยงบุตรด้วยนมตนเองมากกว่าสตรีที่คลอดบุตรเมื่อ
 อายุมาก ทั้งนี้ น่าจะเนื่องจากสตรีที่อายุน้อยมีระยะเวลาอยู่ในระบบโรงเรียนและมีประสบการณ์ใน
 การทำงานน้อยกว่า ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า จึงมีความจำเป็นต้องเลี้ยงบุตรด้วยนม
 เองมากกว่าสตรีที่มีอายุมาก

Vega and Perez (1993) ศึกษาในเม็กซิโก พบว่า มารดาที่มีอายุน้อย
 กว่า 20 ปี จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะเวลาสั้นกว่ามารดาที่มีอายุมากกว่า

Rao ,Thimmayamma and Belavaday (1988) ศึกษาใน Hyderabad
 อินเดียพบว่า มารดาที่มีอายุน้อยจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะเวลาสั้นกว่า

Khan and Sirij (1986) ศึกษาในประเทศปากีสถาน พบว่ามารดาใน
 กลุ่มอายุ 40-44 ปี จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาอายุ 15-19 ปี

สรุป มารดาที่มีอายุแตกต่างกันจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แตกต่างกัน ซึ่งมีแนวโน้มว่ามารดาที่มีอายุมากจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลาสั้นกว่ามารดาที่มีอายุน้อย

1.2 ระดับการศึกษา

การศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ช่วยให้มีการเรียนรู้ถึงสิ่งต่างๆ ได้กว้างขวางขึ้น ทาให้มีความรู้ มีความคิด และเหตุผลในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ การศึกษาน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

สมชาย ชูรงค์เกษ (2527) พบว่า มารดาที่มีการศึกษาระหว่าง 1-7 ปี มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากที่สุดถึงร้อยละ 55 สำหรับมารดาที่มีการศึกษามากกว่า 14 ปี จะมีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาน้อยที่สุด มีเพียงร้อยละ 7 เท่านั้น

เฉลิมศักดิ์ สุภาพล (2526) พบว่า ผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เลี้ยงลูกด้วยนมมารดากันมากที่สุด (ร้อยละ 44) ยิ่งระดับการศึกษาสูงขึ้นก็ยิ่งเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาน้อยลง การวิจัยเรื่องการสำรวจการใช้อาหารเลี้ยงทารกในเขตกรุงเทพมหานคร (2525) รวบรวมข้อมูลจากมารดาที่มีทารกอายุแรกเกิดจนถึง 12 เดือนนับแต่วันสำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง 1,454 คนพบว่า มารดาที่มีการศึกษาสูงจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาค่าต่ำกว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 หรือน้อยกว่านั้นจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสูงที่สุด

กรรณิภา ยุภาศ (2529) ศึกษาเรื่องความรู้ ทัศนคติ ลักษณะ ทางระบาดวิทยา และการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาของหญิงหลังคลอด ที่มารับบริการอนามัยครอบครัวในโรงพยาบาล สรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี โดยศึกษาในหญิงหลังคลอดที่มีบุตรอายุไม่เกิน 6 เดือน จำนวน 259 คน พบว่ามารดาที่มีการศึกษาน้อยกว่า 4 ปี จะมีการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่มีการศึกษามากกว่า 4 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เนตรทราย รุ่งเรืองธรรม และคณะ (2529) ศึกษาประสิทธิผลของการให้ความรู้ เรื่องการให้นมมารดาในมารดาที่ทำงานนอกบ้าน พบว่า มารดาที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีระยะเวลาในการใช้น้ำนมมารดาเลี้ยงลูกนานกว่า 3 เดือน ถึงร้อยละ 66.7 อีกร้อยละ 9.5 ให้อีกกินนมมารดาอยู่นาน 1-2 เดือน ขณะที่กลุ่มมารดาที่มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและ

ระดับประกาศนียบัตรหรืออุดมศึกษานั้น มีการใช้มาตรการเลี้ยงดูนานกว่า 3 เดือน เพียงร้อยละ 34.6 และร้อยละ 41.9 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบความสัมพันธ์พบว่า กลุ่มมารดาที่มีระดับการศึกษาต่ำ มีระยะในการใช้มาตรการเลี้ยงดูนานกว่ามารดาที่มีการศึกษาสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แก๊อ วงศ์บุญสิน (2534) พบว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มจะเลี้ยงบุตรด้วยนมตนเองลดลง โดยเฉพาะมารดาที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ขึ้นไป และเคยเปรียบเทียบแล้วมารดาที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและระดับมหาวิทยาลัยจะเลี้ยงบุตรด้วยนมตนเองสั้นกว่ามารดาที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา

El-Mougi ,Mostafa ,Osman and Ahmed (1981) ศึกษาในประเทศอียิปต์ พบว่ามารดาที่มีการศึกษาสูงจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลายาวสั้นกว่า

Victoria ,Huttiy ,Barros and Vaughan (1992) ศึกษาในบราซิลได้พบว่ามีความแตกต่างของระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในกลุ่มมารดาที่มีระดับการศึกษาต่างกันแต่ไม่ระบุทิศทาง

Benefo (1991) ศึกษาในรัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่ามารดาที่มีการศึกษาสูงจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่า

John and Martarell (1989) ศึกษาในชาวเม็กซิกัน ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่ามารดาที่มีการศึกษาระดับวิทยาลัย จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่า

Samueis ,Margen and Schoen (1985) ศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าการศึกษามีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

สรุป มารดาที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากกว่าและมีระยะเวลาในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา

1.3 อาชีพ

เป็นปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดา เนื่องจากในปัจจุบันสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดปัญหาค่าครองชีพสูงขึ้นสตรีที่เคยอยู่บ้านดูแล

สามีและบุตร กลับต้องร่วมรับภาระในการหารายได้จน เจือครอบครัวและงานอาชีพส่วนใหญ่ เป็นงานที่จะต้องทำงานนอกบ้าน อีกประการหนึ่ง ลักษณะงานส่วนใหญ่เป็นงานรับจ้าง ค่าขาย ฉะนั้น สตรี จึงหันไปพึ่งนมผสมแทน เพราะคิดว่าถึงแม้ราคาแพงแต่ก็คุ้มค่า เพราะตนเองจะได้มีเวลาว่างรับจ้างทำงานนอกบ้าน และสามารถฝากผู้อื่นดูแลแทนตนเองได้

เดือนใจ อินทุสมมา (2517) พบว่ามารดาที่ไม่ได้ทำงานจะเลี้ยงบุตรด้วยนมตนเองมากกว่ามารดาที่ทำงานถึง 2 เท่าตัว เพราะมารดาที่ไม่ได้ทำงานจะมีเวลาอยู่บ้าน เพื่อเลี้ยงบุตรด้วยตนเองในขณะที่กลุ่มมารดาที่ทำงานจะต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน เป็นส่วนใหญ่ จึงมีเวลาเลี้ยงบุตรด้วยตนเองน้อยลง

เพ็ญศรี กาญจนัญชิตีและเจตีย์ เรย์ (2518) พบว่ามารดาประกอบอาชีพร้อยละ 46.7 มีผลทำให้การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาน้อยลงและหย่านมเร็ว เพราะมารดาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ทำให้มีเวลาเลี้ยงบุตรด้วยตนเองน้อยลงและหันมาเลี้ยงบุตรด้วยนมประเภทอื่นมากขึ้นได้แก่ นมผง เป็นต้น

เนตรทราย รุ่งเรืองธรรม และจริยวัตร คมพัยค์ส์ ศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูทารกของมารดาไทย ที่ตำบลศิริราชและตำบลบ้านช่างหล่อ อำเภอบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ.2521 โดยการสัมภาษณ์มารดา 500 คน พบว่า แม่ที่ทำงานนอกบ้าน 235 ราย มีเพียงร้อยละ 32.3 ที่เลี้ยงลูกด้วยนมตนเองอย่างเดียว และร้อยละ 38.7 เลี้ยงด้วยนมผงและนมมารดา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสมชาย คุรงค์เดช และคณะ พบว่ามารดาที่ต้องทำงานจะมีอัตราการให้น้ำนมมารดาค่า โดยเฉลี่ยอย่างยิ่งมารดาที่ต้องทำงานนอกบ้าน จะมีการให้น้ำนมมารดาค่าที่สุก

กรรณิภา ยุภาศ พบว่า มารดาที่มีอาชีพทำงานในบ้าน ซึ่งได้แก่แม่บ้าน ชาวสวน ชาวไร่ และค้าขายในบ้านมีเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาถึงร้อยละ 91.9 และอาชีพทำงานนอกบ้าน มีการเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาเพียงร้อยละ 9.1 ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Benoit and David (1983) ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในประเทศต่าง ๆ พบว่ามารดาที่ต้องทำงานจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาน้อยกว่ามารดาที่ไม่ต้องทำงาน ซึ่งการทำงานหรือไม่ขึ้นกับปัจจัยอายุและการศึกษาด้วย

Adair ,Popkin and Guilkey(1993) ศึกษาปัจจัยทางสังคมประชากร ที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา พบว่ามารดาที่ไม่ได้ประกอบอาชีพจะเลี้ยงบุตรด้วย

นมมารคานานกว่ามารคาที่ค้องทำงาน

Vaga and Perez (1993) ศึกษาในเม็กซิโกพบว่า มารคาที่ประกอบอาชีพบริหารจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารคานานกว่ามารคาที่ประกอบอาชีพกรรมกร

Jackson ,Imong ,Woungsawadii ,Silprasert ,Preuglampoo , Drewett ,Amatayakul and Bauum (1992) ศึกษาในภาคเหนือของไทย พบว่ามารคาอาชีพเกษตรกรรมจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารคานานกว่ามารคาที่ประกอบอาชีพอื่น

1.4 รายได้ครอบครัว

รายได้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมาก อันจะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุตรหรือ การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารคา เพราะรายได้ เป็นตัวแปรเชิงเศรษฐกิจที่แสดงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้งยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีอำนาจซื้อสินค้าหรือบริการต่าง ๆ เพื่อให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ ครอบครัวที่มีรายได้สูงย่อมมีความสามารถในการลงทุนเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของบุตรได้มากกว่าครอบครัวที่รายได้น้อย

พิณศรี กาญจนรัชติและจตุรีเรย์ (2518) พบว่ามารคาที่คลอดบุตรคนแรกที มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารคามากกว่ากลุ่มรายได้ระดับอื่น

ศูนย์โภชนาการเขต 5 เชียงใหม่ กองโภชนาการ กรมอนามัย ศึกษาใน 7 จังหวัดภาคเหนือ (2521)พบว่าแม่ที่มีฐานะยากจนอยู่นอกเมือง จะเลี้ยงลูกด้วยนมมารคาร้อยละ 89 ในขณะที่มารคาที่อยู่ในเมืองเลี้ยงลูกด้วยนมมารคาร้อยละ 65 แต่ที่มีฐานะดีซึ่งอยู่ในเมืองเลี้ยงทารก ด้วยนมตนเองเพียงร้อยละ 36 เท่านั้น ส่วนมารคาที่แม่เลี้ยงลูกด้วยนมตนเองทั้งในเขตเมืองและ นอกเขตเมือง ให้เหตุผลว่าไม่มีนม ถึงร้อยละ 56.2 และร้อยละ 57.1 ตามลำดับ

นวลตา วันเพ็ญ พบว่า มารคาที่ครอบครัวมีรายได้น้อยกว่า 2,000 บาทต่อ เดือน จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่น้อยกว่ามารคาที่ครอบครัวมีรายได้น้อยกว่า 2,000 บาทต่อเดือน

กรรณิภา ยุภาศ พบว่า มารคาที่มีรายได้น้อยกว่า 3,000 บาทต่อ เดือน จะมีการเลี้ยงลูกด้วยนมมารคาถึงร้อยละ 71.3 ซึ่งมากกว่ามารคาที่มีรายได้ครอบครัวมากกว่า 3,000 บาทต่อเดือน แต่มีการเลี้ยงลูกด้วยนมมารคาเพียงร้อยละ 28.7

เนตรพราย รุ่งเรืองธรรม พบว่า มารดาที่มีรายได้น้อยกว่า 2,000 บาท ต่อเดือน มีระยะเวลาการใช้นมมารดาเลี้ยงลูกนานกว่า 3 เดือน ถึงร้อยละ 60.7 ส่วนมารดาที่มีรายได้ 2,000-3,000 บาท และมีรายได้มากกว่า 3,000 บาทต่อเดือน มีระยะเวลาการใช้นมมารดาเลี้ยงลูกนานกว่า 3 เดือน เพียงร้อยละ 45.0 และ 47.4 ตามลำดับ แต่เมื่อทดสอบทางสถิติ พบว่า มารดาที่มีรายได้แตกต่างกัน มีระยะเวลาในการใช้นมมารดาเลี้ยงลูกไม่แตกต่างกัน

Bowen and Finegan(1969)and Schultz (1980) พบว่าครอบครัวที่มีรายได้สูงจะมีโอกาสเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากกว่าครอบครัวที่มีรายได้น้อย เนื่องจากมีความบีบคั้นจากภาวะการเงินน้อย

Victoria ,Huttly ,Barros and Vaughan (1991) ศึกษาในบราซิล ได้ พบว่ามีความแตกต่างของระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่มีรายได้ครัวเรือนต่างกันแต่ไม่ระบุทิศทาง

Iskander ,Costello and Nasution (1990) ศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย พบว่ามารดาที่มีรายได้ครัวเรือนสูงจะมีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำ

El-Mougi ,Mostafa ,Osman and Ahmed (1981) ศึกษาในประเทศอียิปต์ พบว่ามารดาที่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยสูงจะมีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่ามารดาที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำ

สรุป มารดาที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากกว่าและมีระยะเวลาการใช้นมมารดาเลี้ยงลูกนานกว่าครอบครัวที่มีรายได้ครัวเรือนสูง

1.5 สถานที่ทำงาน

สมาใจ ศรีและสมศรี สุธีรภัทรานนท์ (2512) พบว่ามารดาที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จะใช้นมผสมเลี้ยงบุตรมากกว่ามารดาที่เป็นแม่บ้าน ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาของนวลจันทร์ ทับทิม (2518) แต่ในทางตรงกันข้ามเนตรพราย รุ่งเรืองธรรมและ

จรรยาวัตร คมพัยคส์ (2521) พบว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้านหรือแม่บ้านไม่พบความแตกต่างเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตร

Mc.Gregor (1976), Landman and Show-Lyon (1976) พบว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

Butz (1981) ใช้ข้อมูลจากประเทศมาเลเซียและฟิลิปปินส์ พบว่าสตรีที่ทำงานนอกบ้านจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาน้อยกว่าสตรีที่ทำงานในบ้าน ในทางตรงกันข้ามในประเทศที่พัฒนาแล้วคือสวีเดนและฮังการี อัตราการทำงานนอกบ้านของสตรีสูงแต่ก็มีอัตราการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสูงด้วย

Benoit and David (1983) ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในประเทศต่าง ๆ พบว่าแม่ที่ทำงานในบ้านจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากกว่าทำงานนอกบ้าน

Benefo (1991) ศึกษาในรัฐโอไฮโอ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้านจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลาน้อยกว่ามารดาที่ทำงานในบ้านหรือละแวกบ้าน

Meftuh AB; Tapsoba LP; Lamounior JA (1990) ศึกษาในชาวเอธิโอเปีย ที่อพยพเข้ามาอยู่ในลอสแอนเจลิส, ซานดิเอโก และแคลิฟอร์เนีย พบว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้านมีระยะเวลาเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่ามารดาที่ทำงานในบ้านหรือละแวกบ้าน

El-Mougi, Mostafa, Osman and Ahmed (1981) ศึกษาในประเทศอียิปต์พบว่ามารดาที่ทำงานนอกบ้านจะมีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่ามารดาที่ทำงานในบ้าน

1.6 สถานภาพการทำงาน

Vaga and Porez (1993) ศึกษาในเม็กซิโกพบว่ามารดาที่มีสถานภาพลูกจ้างจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่ามารดาในกลุ่มอื่น

1.7 จำนวนบุตรที่มีชีวิต

Victoria, Huttly, Barros and Vaughan (1992) ศึกษาในบราซิลได้

พบว่ามีความแตกต่างของระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในมารดาที่มีจำนวนบุตรต่างกัน แต่ไม่ระบุทิศทาง

Jackson ,Imong ,Wougsawasdii ,Silprasert ,Preulampoo , Leelapart ,Drewett ,Amatayakul and Baum (1992) ศึกษาในภาคเหนือของไทย พบว่ามารดาที่มีบุตรมากจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่มีบุตรน้อย

Khan and Siraj (1980) ศึกษาในประเทศปากีสถาน พบว่ามารดาที่มีบุตรมากจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่มีบุตรน้อย

2. ปัจจัยด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง

2.1 เขตที่อยู่

Rahman (1984) ศึกษาประชากรในอเมริกาและเอเชีย ศึกษารายชื่อข้อมูลจาก Bangladesh Fertility Survey ปี1975 เพื่อดูความสัมพันธ์ของระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดากับระยะห่างของการมีบุตร ในเด็กอายุ 0-24 เดือน พบว่า เขตที่อยู่อาศัยเป็นตัวแปรทางสังคมประชากรที่มีผลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา คือมารดาที่อยู่ในเขตเมืองชั้นในจะมีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา 21.0 เดือนและมารดาที่อยู่ในเขตเมืองชั้นนอกจะมีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา 22.5 เดือน

2.2 ผู้ให้คำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

Rao ,Thimmayamma and Belavady (1988) ศึกษาใน Hydrabad ประเทศอินเดีย พบว่ามารดาที่ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่ได้รับคำแนะนำจากแหล่งอื่น

สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานหลัก

"มารดาที่มีปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจสังคม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่างกันจะมีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาต่างกัน"

สมมติฐานย่อย

1. มารดาที่มีอายุน้อยจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่มีอายุมาก
2. มารดาที่มีจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่เพียง 1 คนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่มีบุตรที่มีชีวิตอยู่มากกว่า 1 คน
3. มารดาที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่มีรายได้ครอบครัวสูง
4. มารดาที่ประกอบอาชีพบริหารจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่ประกอบอาชีพอื่น
5. มารดาที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่มีการศึกษาสูงกว่า
6. มารดาที่มีสถานที่ทำงานอยู่นอกบ้านจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่มีสถานที่ทำงานอยู่ในบ้าน
7. มารดาที่มีสถานภาพการทำงานลูกจ้างจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่มีสถานภาพการทำงานเป็นนายจ้าง
8. มารดาที่อยู่ในเขตเมืองชั้นในจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่อยู่ในเขตเมืองชั้นนอก
9. มารดาที่ได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจากสื่อสารมวลชนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะสั้นกว่ามารดาที่ได้รับคำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา
2. นำผลงานวิจัยเสนอต่องานอนามัยแม่และเด็ก กองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาวางแผนและนโยบายในการรณรงค์ให้มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ "สุขภาพดีถ้วนหน้าก่อนปี 2543"
3. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาถึงปัจจัยการได้รับการดูแลในระยะก่อนคลอดและหลังคลอด ที่อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลี้ยงบุตรด้วยนมชนิดต่าง ๆ เป็นการเขียนแบบแผนการเลี้ยงบุตรจากเพื่อนบ้าน อำนวยการในการตัดสินใจของสตรีซึ่งมีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเลี้ยงบุตรของสตรีแต่ละคน